

Assignatura	28926 Història de l'Art Antic				
Professores	Grup 1 - Montserrat Claveria Nadal / Anabel Villalonga Gordaliza Grup 2 - Montserrat Claveria Nadal / Victòria Solanilla Demestre				
Cicle	Primer	Quadrimestre	Anual	Crèdits 12	Tipus Troncal
Curs	Primer	Horari	Teoria: Grup 1 - Dilluns i Dimecres (10:00 a 11:30) Grup 2 - Dilluns i Dimecres (11:30 a 13:00) Tutoria Integrada: Grup 1 - Dimecres (13:00 a 14:00) Grup 2 - (M.C.) Dimecres (13:00 a 14:00) (V.S.) Dimecres (14:30 a 15:30)		

GRUPS 1 i 2 (Professora Montserrat Claveria) (Primera Part)

CONTINGUT

Aquest programa correspon a la matèria que conforma una de les dues grans parts en les que es divideix l'assignatura d'Art Antic: Art Clàssic i Art del Pròxim Orient. Aquesta part es dedicarà a l'estudi de l'Art Clàssic, és a dir, de les manifestacions artístiques de les civilitzacions antigues, que encapçalaren el desenvolupament cultural de la Mediterrània, des dels inicis de l'Edat del Bronze fins al període tardo antic.

OBJECTIUS

Proporcionar els coneixements essencials d'índole estilístic, tècnic, iconogràfic i històric de les obres principals de l'art clàssic, capacitant a l'estudiant perquè les sàpiga analitzar, relacionar y emplaçar en els successius períodes de cada una de les cultures tractades.

TEMARI

I. ART PREHEL·LÈNIC

I.1 Les Illes Cíclades: El desenvolupament de la Civilització Cíclàdica. La seva producció ceràmica i escultòrica: els anomenats "Ídols Cíclàdics".

I.2 Creta i la Civilització Minoica: La periodització de la Cultura Minoica. Les construccions palauenques. La pintura mural i ornamental. La Ceràmica i la seva tipologia. Estatuària de petit format, vasos de pedra i l'orfebreria.

I.3 La Civilització Micènica: El Bronze recent a la Grècia Continental i la seva periodització. Les ciutadelles micèniques: fortificacions i palaus. Les tombes. L'escultura arquitectònica monumental. La pintura parietal. Ceràmica: influències i propietats. L'estatuària de petit format de terracota i vori. Metal·lúrgia i orfebreria.

II. ART GREC

II.1. Els inicis de l'Edat del Ferro: I: La gènesi del món grec i la seva periodització. II: El submicènic. III: Fases protogeomètrica i geomètrica: estructures constructives. Ceràmica: formes, iconografia, funció i tallers; L'estil geomètric a la ceràmica i a l'estatuària de bronze i vori de petit format. IV: La Consolidació política i l'expansió comercial: L'obertura al Pròxim Orient i a la Mediterrània i el reflex d'aquesta obertura a la ceràmica coríntia, la metal·lúrgia ornamental i els iveris → El component oriental en el desenvolupament del primer art grec: el concepte d'Orientalitzant.

II.2 El Període Orientalitzant i L'Època Arcaica: punts de partida i definició de les bases de l'Art Grec: I: Arquitectura: La voluntat de monumentalització de ciutats i santuaris. Les primeres experiències en l'ús de l'arquitectura en pedra: tècniques

constructives. Els ordres arquitectònics. La gènesi del temple grec. Característiques específiques dels temples en els diversos àmbits geogràfics i la progressiva configuració dels ordres. II: La decoració arquitectònica: Tipus. Evolució iconogràfica, formal i estilística. III: L'escultura exempta monumental: orígens; materials i tècniques; tipus, evolució i significació. IV: Ceràmica: tècniques de producció, formes i iconografia. Ceràmica àtica: els vasos de figures negres; inicis i desenvolupament de la ceràmica de figures roges.

II. 3 L'Època Clàssica:

El Període Sever. I: L'arquitectura de transició: el temple d'Afaia a Egina, el tresor dels Atenencs de Delfos i el temple de Zeus a Olímpia i llur decoració escultòrica. II: La plàstica exempta: les obres de transició al període clàssic més rellevants.

La segona meitat del segle Vè. I: Arquitectura i escultura arquitectònica; Atenes capdavantera: l'Acròpolis, l'Àgora i edificis adjacents; altres temples de la Grècia Continental; els temples de la Magna Grècia i Sicília. II: L'escultura exempta: el predomini del bronze; els grans mestres i les seves obres més importants. III: El relleu, la pintura mural i la ceràmica pintada.

El segle IV. Canvis polítics, socials i ideològics. I: L'Arquitectura: evolució i enriquiment de la tipologia. II: L'Escultura exempta: noves tendències temàtiques, formals i estilístiques. Importància de la retratística. III: La ceràmica: decadència de la producció àtica i desplaçament al sud d'Itàlia.

II 4 L' Època Hel·lenística: Expansió de la cultura grega. Unitat i pluralitat de l'art. I: Urbanística: Planificació de ciutats i conjunts religiosos. II: Arquitectura: les innovacions en els materials i les tècniques constructives. III: L'escultura: continuïtat i evolució dels models de finals de l'època clàssica; creació de nous tipus. Apogeu de la retratística reial i privada. Els sarcòfags. IV: Pintura.

III ART ETRUSC

III 1 La gènesi del món etrusc. Les cultures de Terramaras i Vilanova.

III 2 La Civilització Etrusca. I: Característiques generals de l'art etrusc. II: La fase orientalizant i influència grega. III: La planificació de les ciutats. Construccions religioses. Tipologia dels sepulcres i la seva evolució. Decoració arquitectònica de terracota. IV: Escultura exempta: predomini de la coroplàstia. Sarcòfags i urnes cineràries. V: Pintura funerària. Aixovars funeraris. VI: Ceràmica: importació i producció local.

IV ART ROMÀ

IV 1 Els orígens de Roma i la consolidació de l'Estat Romà.

IV 2 Característiques generals de l'art romà. Substrat itàlic i aportació de l'art grec.

IV 3 Topografia i urbanística: organització del territori; la ciutat i els elements que la constitueixen: construccions defensives, edificis religiosos i públics civils, edificis dedicats a l'oci, monuments honorífics, construccions domèstiques, monuments funeraris, construccions funcionals.

IV 4 Arquitectura: I: Materials i tècniques de construcció. II: Origen i evolució dels diferents tipus d'edificis: II.1: Els edificis públics i el *forum*. Les termes. II.2. Els temples. II.3. Els edificis lúdics.

IV 5 Escultura: I: Materials, tècnica i gèneres. II: Retrat: tipologia. III: Plàstica ideal: original grec i còpia romana. IV: Relleu "històric" descriptiu i al·legòric: origen i evolució. V: Relleu votiu, decoratiu i funerari. Sarcòfags: primers exemplars; difusió a partir de l'època d'Adrià; tipologia; temàtica.

IV 6 Ornamentació arquitectònica. I: Pintura: materials, tècniques i temàtica; origen i difusió dels anomenats quatre estils pompeians. II: Estuc. III: Mosaic: materials, tècniques, colors, tipus de decoració.

IV 7 Ceràmica: materials, tècnica i tipologia.

IV 8 Torèutica, terracota, glíptica, orfebreria i vidre.

AVALUACIÓ

Examen final. Es tindrà en compte el reflex de les lectures complementàries a l'examen.

TUTORIA INTEGRADA

Aquestes estaran adreçades a proporcionar elements bàsics per a la preparació de l'examen d'aquesta part de l'assignatura: reconeixement d'imatges, lectures complementàries i preparació de temes.

BIBLIOGRAFIA (La bibliografia més bàsica la marquem a l'inici de l'ítem amb un *)

Obres Generals sobre l'estudi de l'Art Clàssic

- * BIANCHI BANDINELLI, R., *Introducción a la arqueología clásica como historia del arte antiguo*, Madrid, 1982.
- * BIANCHI BANDINELLI, R., *Storicità dell'arte classica*, Florencia, 1943.
- * *Enciclopedia dell'Arte antica, clásica e orientale* (= EAA), vols. I – VII et supp., Roma, 1958-1985.
- FATÁS, G., BORRÁS, G.M., *Diccionario de términos de arte y arqueología*, Barcelona, 1980 (hi ha edicions més actuals).
- OCAMPO, E., *Diccionario de términos artísticos y arqueológicos*, Barcelona, 1988.
- PAUSANIAS, *Descripción de Grecia*, introducció, traducció i notes de M. C. Herrero Ingelmo, Madrid, 1994.
- PITARCH, J.A. et al. (ed.), *Arte Antiguo. Próximo Oriente, Grecia y Roma. Fuentes y documentos para la Historia del Arte*, Barcelona, 1982.
- POLLIT, J.J., *The Art of Greece, 1400-31 B.C.*, Nova Jersey, 1965.
- POLLIT, J.J., *The Art of Rome 753 B.C. - A.D. 337*, Cambridge, 1966 (reimp. 1983).
- TORREGO, M.E. (ed.), *Plinio el Viejo. Textos de historia del arte*, Madrid, 1988.
- VITRUVIO, *Los diez libros de arquitectura*, traducció d'A. Blánquez, Barcelona, 1970.

I. Art Prehel·lènic

- * AAVV, *El mundo micénico. Cinco siglos de la primera civilización europea 1600-1100 a.C.*, Madrid, 1991.
- AAVV, *Cycladic Culture. Naxos in the 3rd millenium BC.*, Atenes, 1990.
- DEMARGNE, P., *El nacimiento del arte griego*, El Universo de las Formas, Madrid, 1964.
- DICKINSON, O., *The Aegean Bronze Age*, Cambridge, 1994.
- * DOUMAS, C., *Cycladic art*, Washington, 1979.
- GENTZ-GENTLE, P., *Personal Styles in Early Cycladic Sculpture*, Atenes, 2001.
- GRAHAM, J.W., *The palaces of Crete* (ed. rev. Princeton, 1987).
- HAMILAKIS, Y., (ed.), *Rethinking "Minoan" Archaeology*, Atenes, 2002.

II Art Grec

- BARLETTA, B.A., *The Origins of the Greek Architectural Orders*, Cambridge, 2001.
- BOARDMAN, J., *Athenian black figure vases. A handbook*, Londres, 1974.
- BOARDMAN, J., *Athenian red figure vases. The Archaic Period*, Londres, 1975.
- BOARDMAN, J., *Greek sculpture. The Archaic period*, Londres, 1978.
- BOARDMAN, J., *Greek sculpture. The Classical period*, Londres, 1985.
- BOARDMAN, J., *Greek sculpture. The Late Classical period*, Londres, 1995.
- * BOARDMAN, J., *El arte griego*, Barcelona, 1991.

- COLDSTREAM, J.N., *Geometric Greece*, Londres, 1977.
- CHARBONNEAUX, J., *La sculpture grecque archaïque*, París, 1964.
- * CHARBONNEAUX, J.- MARTIN, R.-VILLARD, F., *Grecia arcaica (620-480 a.c.)*, Madrid, 1969.
- * CHARBONNEAUX, J.- MARTIN, R.-VILLARD, F., *Grecia clásica (480-330 a. De J.C.)*, Madrid, 1970.
- * CHARBONNEAUX, J. - MARTIN, R. - VILLARD, F., *Grecia helenística (350-50 a.de J.C.)*, Madrid, 1971.
- GINOUVÉS, R. - MARTIN, R., *Dictionnaire méthodique de l'architecture grecque et romaine*, Roma - Atenes, 1985.
- HELLMANN, M.C., *L'Architecture Grecque. 1. Les principes de la construction*, París, 2002.
- MARTIN, R., *Architecture et urbanisme*, Roma, 1987.
- MORENO, R., *Pittura greca. Da Polignoto ad Apelle*, Milan, 1987.
- MORENO, P., *Scultura ellenistica*, Roma, 1994.
- * POLLITT, J.J., *Arte y experiencia en la Grecia clásica*, Bilbao, 1984.
- POLLITT, J.J., *El arte helenístico*, Madrid, 1989.
- * RICHTER, G.M.A., *El arte griego. Una revisión de las artes visuales de la antigua Grecia*, Barcelona, 1980.
- RIDGWAY, B.S., *The severe style in Greek sculpture*, Princeton, 1970.
- RIDGWAY, B.S., *Fifth century styles in Greek sculpture*, Princeton, 1981.
- ROLLEY, C., *La sculpture grecque, 1. Des origines au milieu du Vè Siècle*, París, 1994.
- ROBERTSON, M., *El arte griego. Introducción a su historia*, Madrid, 1985.
- * SCHEFOLD, K., *Die griechen und Ihre Nachbarn, Propyläen*, Berlín, 1967.
- * SNODGRASS, A.M., *Arqueología de Grecia*, Barcelona, 1990.
- STEWART, A., *Greek sculpture. An exploration*, Londres, 1990.
- * WHITLEY, J., *The Archaeology of Ancient Greece*, Cambridge, 2001.

III Art Etrusc

- BIANCHI BANDINELLI, R., *L'arte etrusca*, Roma, 1982.
- BIANCHI BANDINELLI, R. - GIULIANO, A., *Los Etruscos y la Italia anterior a Roma*, El Universo de Las Formas, Madrid, 1974.
- * BONFANTE, L. (ed.), *Etruscan life and afterlife. A handbook of Etruscan studies*, Warminster, 1986.
- CRISTOFANI, M., *L'arte degli Etruschi*, Torí, 1978.
- STEINGRÄBER, S., *Catalogo ragionato della pittura etrusca*, Milà, 1984.
- TORELLI, M., *L'arte degli Etruschi*, Roma-Bari, 1985.

IV Art Romà

- ADAM, J.P., *La construction romaine*, París, 1984.
- ANDREAE, B., *Arte romano. El Arte y las Grandes Civilizaciones*, Barcelona, 1974. (edició francesa París, 1998 corregida i actualitzada).
- BARATTE, F., *El arte romano*, Barcelona, 1985.
- BARATTE, F., *Histoire de l'art antique: L'art romain*, París, 1996.
- BARBET, A., *La peinture murale romaine: les styles décoratifs pompéiens*, París, 1985.
- BARBET, A., ALLAG, C., *La pittura romana. Dal 'pictor' al restauratore*, Roma, 2000.
- BARTON, J.M., *Roman Public Buildings*, Exeter, 1989.
- BIANCHI BANDINELLI, R., *Roma, centro del poder*, El Universo de las Formas, Madrid, 1976.
- BIANCHI BANDINELLI, R., *Roma, el fin del arte antiguo*, El Universo de las Formas, Madrid, 1977.

- BIANCHI BANDINELLI, R., *Del Helenismo a la Edad Media*, Madrid, 1985.
- BRUNEAU, PH., *La mosaïque antique*, Paris, 1987.
- CLAVERIA, M., Exportación y comitentes del sarcófago romano de época imperial, *Verdolay*, nº. 8, 1996, p. 49-55.
- DUMBABIN, K. M., *Mosaics of the Greek and Roman World*, Oxford, 1999.
- GROS, P. - TORELLI, M., *Storia dell'urbanistica. Il mondo romano*, Roma - Bari, 1988.
- * GROS, P., *L'architecture romaine du début du IIIe. Siècle av. J.C. à la fin du Haut-Empire. 1 Les monuments publics*, Paris. 1996.
- * HENIG, M. (ed.), *El arte romano*, Barcelona, 1985.
- HÖLSCHER, T., *Monumenti statali e pubblico*, Roma, 1995.
- HÖLSCHER, T., *Il linguaggio dell'arte romana: un sistema semantico*, Roma, 1993.
- KLEINER, D.E.E., *Roman Sculpture*, Nova York, 1993
- * MARTA, R., *Architettura romana. Tecniche costruttive e forme architettoniche del mondo romano*, Roma, 1985.
- MILBURN, R., *Early Christian art and architecture*, Londres, 1987.
- NASH, E., *Pictorial dictionary of Ancient Rome I-II*, Londres, 1961 (reimp., Nova York, 1981).
- SCURATI-MANZONI, P., *L'Architettura romana dalle origini a Giustiniano*, Milan, 1991.
- SICHTERMANN, H. KOCH, G., *Römische Sarkophage*, Handbuch der Archäologie, Munich, 1982.
- TURCAN, R., *L'art romain dans l'histoire*, Paris, 1995.
- WHEELER, M., *El arte y la arquitectura de Roma*, Barcelona, 1995.
- ZANKER, P., *Augusto y el poder de las imágenes*, Madrid, 1992.

Professora Anabel Villalonga (Grup 1) (Segona Part)

CONTINGUT

Aquest segon bloc de l'assignatura es dedicarà a l'estudi de les principals manifestacions artístiques produïdes per dues civilitzacions i/o cultures: Egipte i Mesopotàmia. L'enfoc que situem com a punt de partida rau en l'apropament a les arrels protohistòriques d'ambdues cultures i el posterior desenvolupament històric-artístic de la mateixa. S'incidirà al llarg del curs en l'anàlisi de les característiques generals que conflueixen en les obres segons el període on van ser engendrades i paral·lelament s'estudiaran aquelles obres d'art clau, tant a nivell arquitectònic, escultòric com pictòric. Aquesta assignatura junt amb la d'Iconografia hauria de complementar el coneixement i l'assimilació per part de l'alumne de les cultures del Pròxim Orient.

OBJECTIUS

L'objectiu del present curs és fer una aproximació a l'art del Pròxim Orient, en concret, Egipte i Mesopotàmia. Acabat el curs, l'estudiant haurà de ser capaç de reconèixer o identificar les obres claus de les dues cultures, així com situar-les correctament en un context històric-artístic.

TEMARI

1. INTRODUCCIÓ

Significat de l'art del Pròxim Orient i la seva metodologia. L'espai natural: relleu, clima i vegetació.

2. MESOPOTAMIA

2.1 Introducció

Geografia. Etnia i història. Societat. Economia. Religió. Caràcters generals de l'art mesopotàmic.

2.2 Protohistòria

Primers jaciments al N: Jarmo i Muallafat. Cultures de Hassuna, Samarra i El-Obeid: arquitectura i ceràmica.

2.3 Sumar

2.3.1 Època d'Uruk i Djemdet Nasr. Arribada dels sumeris. L'escriptura. Importància de l'arquitectura i l'escultura basades en el culte i la religió. Estatuària de petit format: esteles i relleus. Pintura. Glíptica.

2.3.2 Primeres dinasties. Arquitectura religiosa i palatina. Arquitectura funerària: necròpolis reials (ex. Tombes reials d'Ur). Estatuària i relleus votius. Arts suntuàries.

2.4 Accad

Arquitectura: nous materials i tècniques per als palaus i temples. Gran escultura en pedra i bronze. Esteles.

2.5 Època neosumeria

2.5.1 Supremàcia dels Gúteos. Escultura.

2.5.2 Illa Dinastia d'Ur. Arquitectura religiosa i palatina: ziqurratu, temples i palaus. Estatuària. Glíptica.

2.6 Babilònia

2.6.1 Època paleobabilònica. Període d'Isin-Larsa. Hammurapi. Arquitectura religiosa i palatina. Pintures: Palau de Mari. Escultura: relleus i esteles.

2.6.2 Època mesobabilònica o kassita. Arquitectura: temples i palaus. Relleus, pintura i glíptica.

2.6.3 Època neobabilònica o Caldea. Nabucodonosor. Arquitectura civil, palatina i religiosa: la ciutat de Babilònia. La Porta d'Ishtar.

3. EGIPTE

3.1 Introducció

Geografia. Etnia i història. Societat. Religió. Caràcters generals. L'art egipci.

3.2 El Neolític i l'Època predinàstica

Jaciment neolític de Merimde. Cultures predinàstiques: Badariense, Amratiense i Guerzeense: societat, economia, enterraments i aixovars. Dinastia O o Nagada III. Pintura: la tomba 100 de Hieracòmpolis.

3.3 Època Tinita (D. I-II)

Arquitectura civil. Arquitectura funerària: el cementiri reial d'Abidos. Les mastabes de Sakkara. Estatuària i relleus.

3.4 Imperi Antic (D. III-VI)

Arquitectura funerària reial: Recinte de Djesert. Piràmides d'Esnofru. Conjunt de Guiza. Arquitectura funerària privada: Tombes privades. Arquitectura religiosa: Temples solars. Escultura: característiques, tipologia. Exempta i relleus. Pintura: temes i tècniques.

3.5 Primer període intermediari (D. VII-XI ini).

Decadència de l'art

3.6 Imperi Mig (D. XI-XIV)

Arquitectura funerària: nous elements (Deir-el-Bahari). Escultura exempta i relleus. Pintura.

3.7 Segon període intermediari (D. XV-XVII)

Els Hicses i les seves aportacions.

3.8 Imperi Nou (D. XVIII-XX)

3.8.1. Els Tutmósides: hipogeus reials i privats. Temples funeraris (Medinet Habu) i temples a les divinitats: (Karnak i Luxor). Escultura exempta monumental.

Decoració mural: relleus i pintures.

3.8.2. El període amarnià: Akhenaton. Arquitectura civil: Tell el Amarna. Estatuària i relleus.

3.8.3. Els Ramessides: Temples rupestres. Tombes a Deir el-Medina. Escultura.

3.9 Tercer període intermediari (D. XXI-XXIV)

3.10 Baixa Època (D. XXV-XXX)

Periodització. Arquitectura: renovació d'antics edificis.

Escultura: exempta i relleus. Pintura.

4 ÈPOCA PTOLEMAICA

Influència hel·lenística en l'Art d'Egipte. Arquitectura: temples. Escultura.

AVALUACIÓ

Examen final: 80% de la nota final. Treball tutoritzat 20% de la nota final.

BIBLIOGRAFIA

Obres generals:

- AMIET, P. et alt.: *Art in the Ancient World*. Fribourg, 1981.
- *Cambridge Ancient History*, 1970-1982, Cambridge (3 vols.).
- BIENKOWSKI, P.; MILLARD, A.: *Dictionary of the Ancient Near East*. Londres, 2000.
- CARANDINI, A.: *Arqueología y Cultura material*. Barcelona, 1984.
- PITARCH, J.A.: *Arte Antiguo: Próximo Oriente, Grecia y Roma*. Col. Fuentes y documentos para la Historia del Arte. Barcelona, 1982.

Àsia anterior

- AMIET, P.: *Introduction a l'Histoire de l'Art de l'Antiquité Orientale*. Paris, 1979.
- AURENCHÉ, O.: *Dictionnaire illustré multilingue de l'Architecture du Proche Orient*. Lyon, 1977.
- BLANCO FREIJEIRO, A.: *Arte Antiguo del Asia Anterior*. Sevilla, 1981.
- LEVY, E.: *Le système palatial en Orient, en Grèce et à Rome*. Strasbourg, 1987.
- LLOYD, S.- MULLERH, W.: *Architettura delle Origini*. Milà, 1980.
- PARROT, A.: *Antico Oriente*. Verona, 1979.
- SOOEN, W. Von: *Introducción al orientalismo antiguo*. Sabadell, 1987.
- WOOLEY, L.: *Mesopotamia y Asia Anterior*. Barcelona, 1962.

Mesopotàmia

- DOWNEY, S.B.: *Mesopotamian Religious Architecture*. Princeton-Nova Jersey, 1988.
- **FRANKFORT, H.: *Arte y arquitectura del Oriente Antiguo*. Madrid, 1996.
- *HROUOA, B.: *El Antiguo Oriente*. Barcelona, 1991.
- KUBBA, S.A.: *Mesopotamian Architecture and Town planning*. Oxford, 1987.
- LLOYD, S.: *The Archaeology of Mesopotamia*. Londres, 1984 (reimp. 1985)
- MOORTGART, A.: *The Art of the Ancient Mesopotamia*. Londres-Nova York, 1969.
- OPPENHEIM, AL.: *Ancient Mesopotamia*. Chicago-Londres, 1970.
- PARROT, A.: *Sumer*. Madrid, 1969.
- PARROT, A.: *Assur*. Madrid, 1970.
- PARROT, A.: *Gli Assiri*. Milà, 1981.
- REAOE, J.: *Assyrian Sculpture*. Londres, 1987.
- ROUX, G.: *Mesopotamia. Historia política, económica y cultural*. Madrid, 1987.
- SCHMUKEL, H.: *Ur, Assur y Babilonia*. Madrid, 1963.

- *STROMMINGER, E.- HIRMER, M.: *Cinq millénaires d'Art Mesopotamien*. Paris, 1964.
- WINTER, U: «Aesthetics in Ancient Mesopotamian Art», *Civilizations of the ancient Near East*, ed. J.M. Sasson. New York, 1995
- WOOLEY, L.: *The art of the Middle East Industries Persia, Mesopotamia and Palestine*. New York, 1961.

Egipte

- ADAMS, B.; CIALOWICZ, K.: *Protodynastic Egypt*. Princes Risborough, 1997.
- ALOREO, C.: *Los tiempos de las pirámides. De la prehistoria a los Hicsos (1560 a.C)*. Madrid, 1978.
- ALOREO, C.: *Los egipcios*. Barcelona, 1988.
- **ALOREO, C.: *Arte egipcio*. Barcelona, 1993.
- BOULANGER, R-NESRIN, H., *Pintura egipcia y del Antiguo Oriente*. Historia General de la Pintura, Madrid, 1968.
- CLARKE, S.; ENGELBACH, R: *Ancient Egyptian Construction and Architecture*. Londres, 1930.
- *OAVIS, WV.: *The Canonical Tradition in Ancient Egyptian Art*. Cambridge, 1989.
- OAUMAS, F.: *La civilización del Egipto faraónico*. Barcelona, 1972.
- OESROCHES NOBLECOURT, Ch.: *Pinturas egipcias en tumbas y templos*. Barcelona, 1962.
- OESROCHES NOBLECOURT, Ch.: *La escultura del Antiguo Egipto. Nuevo Imperio y Período de El Amarna*. Barcelona, 1960.
- *DONADONI, S: *El arte egipcio*. Madrid, 2002.
- DRIOTON, E.-VANDIER, J.: *Manuel d'archéologie égyptienne*. París, 1952-1978. (6 vols.).
- EDWARDS, LES.: *The pyramids of Egypt*. Londres, 1985. (ed. revisada).
- EGGBRECHT, A.: *El antiguo Egipto. 3000 años de historia y cultura del Imperio Faraónico*. Munich, 1984.
- JAMES, T.G.H.: *Egyptian painting and drawing*. Londres, 1985.
- JAMES, T.G.H.-DAVIES, w.v.: *Egyptian Sculpture*. Londres, 1985.
- *KEMP, B.J.: *Antiguo Egipto. Anatomía de una civilización*. Barcelona, 1992.
- LECLANT, J.: *Los faraones, los tiempos de las pirámides*. Madrid, 1978.
- LECLANT, J.: *El Imperio de los conquistadores. Egipto en el Nuevo Imperio*. Madrid, 1979.
- LECLANT, J.: *El Egipto del crepúsculo*. Madrid, 1979.
- LLOYD, S.- MULLERH, W., *Architettura delle origini*. Milán, 1980.
- *MANNICHEL, L.: *El arte egipcio*. Alianza Forma, Madrid, 1997.
- MEKHITARIAN, A.: *La peinture égyptienne*. Genova, 1954.
- *MICHALOWSKY, K.: *Egipto. Arte y civilización*. Barcelona, 1977.
- ORDEIG, L.- SANTACANA, J.: *Els pobles de les valls fluvials. Egipte i Mesopotamia*. Barcelona, 1993.
- PAGE, A.: *Egyptian Sculpture. Archaic to Saite*. Warminster, 1976.
- PADRÓ PARCERISA, J.: *Bibliografía egipto/ógica*. Barcelona, 1984.
- PÉREZ LARGACHA, A: «La paleta de Narmer», *Aegyptiaca Complutensia*. Revista de la Universidad de Alcalá, "De Narmer a Giro (3150 a.C- 642 d.C)", nº 1/ 1992, Alcalá de Henares, 1991.[p.27-36].
- REYMOND, E.A.E.: *The Mythical Origin of the Egyptian Temple*. Manchester, 1969.
- ROBINS, G.: *Egyptian Painting and Relief* Londres, 1986.
- *ROBINS, G.: *The Art of Ancient Egypt*. Londres, 1997.
- SACRISTÁN HERAS, F.J.: «El cuchillo de Gebel-el-Arak. Un testimonio de los contactos entre Mesopotamia y Egipto a mediados del cuarto milenio a.J.C», *B.A.E.E*,

- n° 6, 1996. [p.9-32].
- ** STEVENSON SMITH, W.: *Arte y Arquitectura del Antiguo Egipto*. Madrid, 2000.
- STEAD, M.: *Egyptian life*. Londres, 1987.
- SPENCER, P.: *The Egyptian Temple: A Lexicographical Study*. Londres, 1984.
- TRIGGER, B.G.- KEMP, B.J. et alt.: *Historia del Egipto Antiguo*. Barcelona, 1985.
- VANDIER, J.: *La sculpture égyptienne*. Mullhouse-Dornach, 1951.
- WILKINSON, A.: *Ancient Egyptian Jewellery*. Londres, 1971.
- *WILKINSON, RH.: *Los templos del Antiguo Egipto*. Londres, 2000.
- YOYOTTE, J.: *Los tesoros de los faraones*. Ginebra, 1968.
- VANDERSLEYEN, C.: *L'Egypte et la valle du Nil. De la fin de l'Ancien Empire a la fin du Nouvel Empire*. T. 1 Paris, 1995.
- VANOYEKE, V.: *Les Ptolomeés, derniers pharaons d'Egypte*. Paris, 1998.
- VERCOUTTER, J.: *L'Egypte et la vallé du Nil. Des origines a la fin de l'Ancien Empire*. Paris, 1992.

Revistes

Aula Orientalis

- BAEE → *Boletín de la Asociación Española de Egiptología*
 BIFAO → *Bulletin de l'Institut Français d'archéologie orientale*
 BSFE → *Bulletin de la Société Française d'Égyptologie*
 JEA → *Journal of Egyptian Archaeology*
 JNES → *Journal of Near Eastern Studies*

Professora: Victoria Solanilla (Grup 2)

OBJECTIUS

Aproximació a l'art del Pròxim Orient, en concret al de Mesopotàmia i al d'Egipte, fent èmfasi especial en l'arquitectura i l'escultura, sense oblidar la pintura, la joieria i els mobles.

TEMARI

1. Introducció

Significat de l'art del Pròxim Orient i la seva metodologia. L'espai natural: relleu, clima i vegetació.
2. MESOPOTÀMIA
  - 2.1 Geografia. Ètnia i història. Societat. Religió. Caràcters generals de l'art mesopotàmic.
  - 2.2 Protohistòria

L'art "abstracte" de Hassuna. Cultura d'El-Obeid: arquitectura.
  - 2.3 Sumer
    - a) Època d'Uruk i Djemdet Nasr. Arribada dels sumeris. L'escriptura. Importància de l'arquitectura i l'escultura basades en el culte i la religió. Relleus. Pintura. Glíptica.
    - b) Primeres dinasties. Arquitectura religiosa: palaus i necròpolis. Escultura i relleus votius.
  - 2.4 Accad

Arquitectura: nous materials i tècniques per als palaus i temples. Gran escultura en pedra i bronze. Esteles.
  - 2.5 Època neosumèria
    - a) Supremacia dels Gúteos. Escultura.
    - b) IIIa Dinastia d'Ur. Arquitectura: zigurats, temples i palaus. Escultura. Glíptica.

3. EGIPTE

3.1 Geografia. Ètnia i història. Societat. Religió. Caràcters generals de l'art egipci.

3.2 Època predinàstica
Badariense, Amratiense, Guerzeense.

3.3 Època Tinita
(D. I-II) Arquitectura: cases, necròpolis i tombes (mastabes). Escultura: exempta i relleus.

3.4 Imperi Antic
(D. III-VI) Arquitectura: a) faraònica (piràmides i temples); b) religiosa (temples solars). Escultura: exempta i relleus. Pintura: temes i tècniques.

3.5 Imperi Mig
(D. XI-XIV) Arquitectura: nous elements (Deir-el-Bahari). Escultura exempta i relleus. Pintura.

3.6 Imperi Nou
(D. XVIII-XX) Arquitectura: els grans temples (Karnak i Luxor), tombes reials (hipogeus de la Vall dels Reis i de les Reines). Escultura: monumentalitat. Decoració mural: relleus i pintures.

Època de Tell-el-Amarna. Aken-Aton.
3.7 Època Baixa
(D. XXI-XXX) Periodització. Arquitectura: renovació d'antics edificis.
Escultura: exempta i relleus. Pintura.

3.8 Època Ptolemaica
Influència hel·lenística en l'Art d'Egipte. Arquitectura: temples. Escultura.

AVALUACIÓ

Diapositives.

Treball de curs (tutoria integrada)

Examen final.

BIBLIOGRAFIA BASICA

- Aldred, C. (1993), Arte egipcio, Barcelona. Destino.
- Amiet, P (1984): Historia Ilustrada de las Formas artísticas, I: Oriente Medio. Madrid. Alianza Editorial.
- Blanco Freijeiro, A. (1981), Arte antiguo del Asia Anterior, Sevilla, Universidad de.
- Donadoni, S (2001), El Arte Egipcio, Madrid, Istmo.
- Frankfort, H. (1982), Arte y arquitectura del Oriente Antiguo, Madrid. Càtedra.
- Klima, J. (1980), Sociedad y Cultura en la Antigua Mesopotamia, Madrid. Akal
- Manniche, L. (1997), El arte egipcio, Madrid. Alianza Forma.
- Margueron, J.C. 1996), Los Mesopotámicos, Madrid, Càtedra.
- Parrot, A (1979) Sumer. Madrid. Col. Universo de las Formas. Aguilar
- Roux, G. (1987), Mesopotamia. Historia política, económica y cultural, Madrid. Akal.
- Stevenson Smith, W (2000), Arte y Arquitectura del Antiguo Egipto, Madrid, Càtedra.